

یونسکو، هوش مصنوعی و آینده آموزش

گسترش حضور هوش مصنوعی در آموزش، دیدگاه‌ها و واکنش‌های متنوعی را ایجاد کرده است. این فناوری هم فرصت‌های تحول‌آفرین فراهم می‌کند و هم چالش‌های پیچیده را پیش روی نظام‌های آموزشی قرار می‌دهد. آموزش می‌تواند عاملیت انسانی را در جهانی متأثر از هوش مصنوعی هدایت کند، اما در عین حال، خود تحت تأثیر این فناوری در حال دگرگونی در حوزه‌های برنامه‌درسی، روش‌های تدریس و حکمرانی آموزشی است.

هوش مصنوعی پرسش‌هایی بنیادین درباره اخلاق، عدالت آموزشی و نقش آموزشگران، به‌ویژه در زمینه بازتعریف خودمختاری حرفه‌ای آنان، ایجاد کرده است. در حالی که دیدگاه‌ها درباره تأثیر هوش مصنوعی در آموزش از خوش‌بینی‌های آرمان‌گرایانه تا سناریوهای تهدیدآمیز متفاوت است، نظام‌های آموزشی با چالش‌های فوری مانند نظارت دیجیتال، سوگیری الگوریتمی و کاهش مسئولیت‌پذیری انسانی در تصمیم‌سازی‌های آموزشی مواجه‌اند.

برای پاسخ به این شرایط، تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات مرتبط با سیاست‌گذاری، آموزش، زیرساخت و حکمرانی باید بازتنظیم شوند؛ تا هوش مصنوعی بتواند برابری آموزشی را تقویت کرده، به‌صورت اخلاق‌محور طراحی شده و عاملیت انسانی را در مرکز توجه قرار دهد. با افزایش پیچیدگی و خودمختاری سیستم‌های هوش مصنوعی، هدایت مسیر آن یک مسئولیت مشترک اجتماعی محسوب می‌شود. آموزش، به‌عنوان نهادی عمومی، باید نقش فعالی در جهت‌دهی هوش مصنوعی متناسب با نیازهای فرهنگی، آموزشی و اجتماعی جوامع ایفا کند. این امر مستلزم شکل‌گیری آموزشگران، دانشجویان و رهبران آموزشی توانمند در استفاده، ارزیابی و مشارکت در تدوین هنجارها، سیاست‌ها و دستورکارهای پژوهشی مرتبط با استفاده اخلاقی از هوش مصنوعی است.

این موضوعات در هفته یادگیری دیجیتال یونسکو ۲۰۲۵ (DLW) که از ۲ تا ۵ سپتامبر ۲۰۲۵ در پاریس و با موضوع «هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها» برگزار شد، مورد بررسی قرار گرفت. این رویداد فضایی برای گفت‌وگو، تبادل نظر و اقدام فراهم کرد و بر تنوع دیدگاه‌ها درباره هوش مصنوعی در آموزش تأکید داشت. طی این هفته، یونسکو همچنین کتاب «هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها»، شامل ۲۱ مقاله از کارشناسان حوزه‌های مختلف را منتشر کرد (اینجا). هدف هفته یادگیری دیجیتال ۲۰۲۵ یونسکو، ترسیم مسیرهای ادغام عادلانه، اخلاق‌محور و انسان‌محور هوش مصنوعی در آموزش بود. این هدف از طریق اقدامات زیر پیگیری شد:

- تقویت تفکر انتقادی و آینده‌نگر درباره هوش مصنوعی
 - ترویج گفت‌وگو و اقدام چنددلی‌نفعی همراه با توانمندسازی
 - حمایت از هم‌آفرینی منابع و ابزارها
 - تصور آینده‌های مطلوب و محتمل در حوزه آموزش با رویکرد آینده‌پژوهی
- مباحث و یافته‌های کلیدی این رویداد را به نحو زیر می‌توان خلاصه کرد:

۱. نقش تفکر فلسفی: مشارکت فلسفی در سطح نظری و عملی، برای بازتعریف جایگاه فناوری در نظام‌های آموزشی، در شرایط پیچیده و متغیر ضروری دانسته شد. این رویکرد بستری برای تبیین اهداف و ارزش‌های آموزش در عصر هوش مصنوعی فراهم می‌کند.

۲. مدیریت تنش‌ها و روایت‌های متضاد: رد رویکردهای دوقطبی (نگاه‌های صرفاً آرمان‌گرایانه یا بحران‌محور) و تأکید بر گفت‌وگوهای مبتنی بر شواهد، عدالت اجتماعی و حقوق‌بنیان، از جمله محورهای اصلی بحث بود.
۳. نقش غیرقابل جایگزین آموزش‌گران: تأکید شد که هوش مصنوعی می‌تواند نقش حمایتی داشته باشد اما قادر به جایگزینی قضاوت انسانی، روابط آموزش‌گر-فراگیر و کیفیت واقعی آموزش نیست. تقویت عاملیت آموزش‌گران، توسعه حرفه‌ای مستمر و حمایت ساختاری از آنان از جمله توصیه‌ها بود.
۴. اخلاق، ایمنی و حکمرانی: ضرورت ایجاد چارچوب‌های حکمرانی شفاف و اخلاق‌محور با تمرکز بر حریم خصوصی داده‌ها، شفافیت الگوریتم‌ها و کاهش سوگیری، مورد تأکید قرار گرفت.
۵. عدالت در دسترسی و مقابله با نابرابری‌های الگوریتمی: نگرانی‌ها درباره تعمیق نابرابری‌ها در نتیجه شکاف دیجیتال و نابرابری در دسترسی به زیرساخت، مهارت و داده، برجسته شد.
۶. طراحی بومی و توجه به شأن انسانی در توسعه فناوری: بر لزوم طراحی متناسب با زمینه‌های محلی و تقویت مالکیت جوامع بر مدل‌های هوش مصنوعی تأکید شد.
۷. همبستگی جهانی و ایجاد گفت‌وگوی همه جانبه: ایجاد بستری جهانی برای تعامل انتقادی، تبادل دانش، تدوین سیاست و اقدام مشترک در حوزه هوش مصنوعی آموزشی، به‌عنوان یک ضرورت مطرح شد.
- کرسی‌های یونسکو و سایر شرکت‌کنندگان در «گفت‌وگوی آینده‌ها» این مباحث را ادامه خواهند داد و در ادامه نیز دو پنل تخصصی زیر برگزار می‌شود.
- بررسی کتاب «هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها»
 - تمرکز بر آینده برنامه‌درسی، شهروندی دیجیتال و منابع آموزشی آزاد
- در پایان نیز زمانی برای گفت‌وگوی آزاد اختصاص خواهد یافت. این نشست در آستانه «روز جهانی آینده‌ها» (۲ دسامبر ۲۰۲۵)، با موضوع «پیش‌بینی در دوران ناپایداری»، در مقر یونسکو برپا خواهد شد.
- در ادامه، چکیده کتاب «هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها»، همراه با عنوان فصول آن، فراهم آمده است.

چکیده کتاب

هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها

استفاده از هوش مصنوعی (AI) در آموزش، در حال تغییر شکل نحوه یادگیری، روش یاددهی و درک ما از جهان اطراف است. متأسفانه این کار به‌طور نابرابر انجام شده و در حالی که یک سوم ساکنین زمین آفلاین هستند، دسترسی به پیشرفته‌ترین مدل‌های هوش مصنوعی برای کسانی که اشتراک، زیرساخت و مزیت زبانی دارند، امکانپذیر است. این نابرابری‌ها نه تنها محدود می‌کنند که چه کسی می‌تواند از هوش مصنوعی استفاده کند، بلکه تعیین می‌کنند که دانش، ارزش‌ها و زبان‌های چه کسانی بر سیستم‌هایی که به‌طور فزاینده‌ای بر آموزش تأثیر می‌گذارند، تسلط داشته باشد.

کتاب «هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها» به بررسی معضلات فلسفی، اخلاقی و آموزشی ناشی از تأثیر مخرب هوش مصنوعی در آموزش می‌پردازد. این مجموعه با گردآوری نظرات متفکران، رهبران و صاحب‌نظران جهانی،

فرضیات را به چالش می‌کشد، اختلافات را آشکار می‌کند، بحث و جدل را برمی‌انگیزد و چشم‌اندازهای جدید و جسورانه‌ای را برای هم‌آفرینی عادلانه انسان و ماشین برمی‌انگیزد. ۲۱ مقاله که در این کتاب فراهم آمده، موضوعاتی چون برچیدن سیستم‌های ارزیابی منسوخ، پرورش اخلاق مراقبت، گامی در جهت ایجاد یک فضای مشترک جهانی برای گفتگو و عمل، فضایی مشترک برای تفکر جمعی، بحث در مورد تفاوت‌ها و بازاندیشی آموزش فراگیر در عصر هوش مصنوعی را شامل می‌شود. ۲۱ مقاله این کتاب در سرفصلهای زیر عرضه شده است:

۱. مقدمه: بازپس‌گیری هدف عمومی آموزش از طریق گفتگو
 ۲. آینده هوش مصنوعی در آموزش: انگیزه‌های فلسفی
 ۳. بحث در مورد قدرت‌ها و خطرات هوش مصنوعی
 ۴. پداگوژی هوش مصنوعی، ارزیابی و آینده آموزشی نوظهور
 ۵. بازتعریف و مشارکت مجدد آموزشگران انسانی
 ۶. الزامات اخلاقی و حاکمیتی برای آینده هوش مصنوعی در آموزش
 ۷. مقابله با نابرابری‌های کدگذاری شده در آموزش
 ۸. بازاندیشی هوش مصنوعی در سیاست آموزش: شواهد و ژئوپلیتیک
 ۹. نتیجه‌گیری
- کتاب در پایان بار دیگر بر این نکته تأکید دارد که: «مدل‌های پیشرفته هوش مصنوعی برخی را توانمندتر می‌کند، در حالی که یک سوم بشریت هنوز آفلاین هستند».

نسخه پی‌دی‌اف این کتاب از (اینجا) قابل دسترسی است.